

Knut Holtan Sørensen

Artikkelskriving for
begynnere

STS-arbeidsnotat 6/02

ISSN 0802-3573-179

arbeidsnotat
working paper

Knut H. Sørensen

ARTIKKELSKRIVING FOR BEGYNNERE

Innhold

Innhold	i
1. Formål og forbehold	1
2. Hvorfor skrive artikkel?	2
3. Å tenke er å skrive ... eller var det omvendt?	3
4. Utgangspunktet: Vi konstruerer en fortelling og en fortellerlinje	5
5. I begynnelsen var innledningen	6
6. Kontekst i teksten	8
7. "Boring, boring, boring!" Metodeavsnittets uendelige betydning	10
8. Jeg fant, jeg fant	11
8.1. Fortellerstrategi	11
8.2. Valg av inskripsjonsredskaper	16
8.3. Fargelegging: Rå eller kokt?	18
9. Enden er nær	20
10. Liten ekskurs om teoretiske artikler	21
11. Valg av tidsskrift og andre trivialiteter	24
11.1. Noen som passer for meg?	24
11.2. Hva skal barnet hete?	25
11.4. Språket	26
11.4. Referansesystemer	27
11.5. Skyldigheter	28
11.6. Skrive sammen?	28
12. Lykken er en ferdig artikkel	28

ARTIKKELSKRIVING FOR BEGYNNERE¹

1. Formål og forbehold

Dette notatet er et forsøk på å formidle noen råd om artikkelskriving. Å skrive artikler er en helt sentral akademisk virksomhet. På denne måten formidler vi resultater, slik at de kan underkastes kollegial vurdering og – forhåpentligvis – brukes videre i og utenfor forskersamfunnet. Vi skriver også for å få oppmerksomhet og for å bli meriterte. Artikkelskriving bidrar også positivt til forskningsgruppen eller instituttets kollektive rykte, ja med de nye budsjettmodellene kan det også være inntektsbringende.

Ambisjonsnivået for notatet er moderat. Det må ses i sammenheng med at artikkelskriving først og fremst må være forankret i en praksislæringsprosess. Vi lærer mens vi skriver, av å skrive, av de kommentarer vi får og av de resultater vi oppnår. Det er vanskelig, for ikke å si umulig, å beskrive hva vi gjør når vi skriver en artikkel på en slik måte at det gir en fornuftig, fyldestgjørende og anvendelig ”oppskrift”. Sannsynligvis er det beste vi kan gjøre er å gi råd.

Det følgende er mine forsøk på å lage noen råd. De er i hovedsak nokså enkle. Den viktigste begrunnelsen for å skrive slike råd er at de kan bidra til å avmystifisere artikkelskriving. Kanskje kan de også fungere som en liten sjekkliste for en del av de tingene som kan eller bør gjøres som en del av prosessen med å skrive en artikkel og bidra til refleksjon over hva man gjør når man skriver artikkel. Men ingen blir gode artikkelforfattere bare av å lese notatet. Parolen er i stedet: Lær gjennom praksis! Slik sett er artikkelskriving ikke et spørsmål om å lære seg noen kjappe triks. Det er tvert imot meget arbeidskrevende. Likevel blir vi forhåpentligvis flinkere og mer effektive artikkelforfattere av en kombinasjon av erfaring og kunnskap om genren.

Utgangspunktet for rådene er mine erfaringer med å skrive, lese og kommentere artikler og utkast. Slik sett er dette et idiosynkratisk skriftstykke, en liten faglig bekjennelse, med de opplagte begrensningene det har. Disse erfaringene er forsøkt knyttet til innsikter som stammer fra vitenskapssosiologisk forskning. Poenget med det er å vise at noen råd kan gis en vitenskapssosiologisk fortolkning, om enn ikke begrunnelse. På denne måten kan leseren forhåpentligvis se at en del av genrekravene har en viss rasjonalitet og ikke bare er et uttrykk for en uforståelig estetikk. Men jeg har tøyd mine egne formalkrav dit hen at de vitenskapssosiologiske referansene er holdt på et minimum for å unngå at dette skulle se ut som et vitenskapssosiologisk essay. For det er det ikke.

¹ Mange kolleger har gitt nyttige innspill til notatet. En særlig takk til Nora Levold og Sissel Lie.

Notatets fokus er artikkelskriving, ikke vitenskapelig skriving i sin alminnelighet. En del av poengene kan imidlertid overføres til kapitelskriving eller paperskriving. Paperet som gjerne er et altfor langt manus til et faglig foredrag eller en presentasjon, er det som er tettest på artikkelen i format. Imidlertid stiller vi gjerne mindre strenge krav til produktet. Kapitlet inngår i en større helhet, i en eller annen for monografi. Det innebærer at det er føringer i forhold til kapitlene før og etter, blant annet i form av krav til sammenheng og rød tråd på tvers av kapitlene. Til gjengjeld står vi ofte noe friere når det gjelder for eksempel lengde. Dette gjør det annerledes å skrive kapitler enn frittstående artikler. Noen av rådene kan imidlertid være relevante, i hvert fall som utgangspunkt for refleksjon omkring skrivingen og våre krav til resultatet.

Målgruppa for notatet er doktorgradsstudenter og andre som er i ferd med å gjøre sine første erfaringer som artikkelskrivere. Kanskje kan det også tjene som grunnlag for bedre samtaler om hva artikkelforfatterskap innebærer?

2. Hvorfor skrive artikkel?

Den moderne vitenskapelige artikkelen ble funnet opp som en del av den moderne naturvitenskapen. Den er knyttet til behovet for å meddele forskningsresultater i et forholdsvis kort men informasjonsrikt format. Vi finner noen paralleller i det vitenskapelige brevet og foredraget. Brev var en viktig form for meddelelse mellom forskere i den tidlige moderne epoken, mens det ennå ikke fantes formaliserte publiseringsmuligheter. Det vitenskapelige foredraget har alltid vært i nært samspill med den vitenskapelige artikkelen. I de tradisjonelle vitenskapsakademiene var artikkelen et foredragsmanus som ble publisert i "proceedings" eller "forhandlinger".

Også i dag kan vi kjenne igjen samspillet mellom foredrag og artikkel, men nok heller i en variant der foredraget/"paperet" er et tidlig utkast til en artikkel. En av fordelene med å holde innlegg på konferanser er nettopp at det forbereder for å skrive artikkel. Ikke bare bidrar innlegg til at man tenker gjennom og presenterer stoff i et artikkelaktig format. Dessuten kan reaksjonene vi får, gi pekepinn om kvaliteten på stoffet og om hvordan presentasjonen kan forbedres.

Alternativet til artikkelen er monografien, den bredere og mer detaljerte behandlingen av et avgrenset tema. Den kan ha form av bok, avhandling eller rapport.¹ Valget her bør skje ut fra en vurdering av behovet for format, men en

¹ Forskjellen mellom bok, avhandling og rapport handler i stor grad om ulikheter i utgivelsesform og ambisjonsnivå. Mens avhandlingen er laget for å bli vurdert i en konkret og spesialisert sammenheng, for eksempel ved disputas, er boka ofte skrevet for et bredere publikum og med strengere krav til lesbarhet, lay-out, o.l. Rapporten er på sin side ofte et uheldig hybrid mellom et popularisert og et vitenskapelig skriftstykk som skal tilfredsstille både en oppdragsgiver og et kollegialt publikum. Resultatet er det som regel få eller ingen som leser. Slik sett blir rapporten lett en formell leveranse, et bevis for at man har skrevet det man skulle, men uten at det har særlig betydning eller gir særlig meritering.

bør også skule til publikum. Monografien bør velges når man trenger plass for en bred og grundig presentasjon av et større materiale. Avhandlinger vil av den grunn ofte ha form av monografi.² Vi kan også ha så mye på hjertet at det ikke er plass i en artikkel.

Alt i alt er det likevel mange fordeler med artikkelen. De fleste tidsskrifter har en etablert lesekrete, noe som garanterer et minstemål av oppmerksomhet. Tidsskriftartikler blir, i hvert fall i gode publikasjoner, indeksert i søkbare databaser. Det øker sjansen for å bli "oppdaget". Artikkelformatet tvinger oss dessuten til å være fokusert, og vi får ofte kritiske konsulentuttalelser på veien som tvinger oss til å bli mer konsise og - rett og slett - bedre.

3. Å tenke er å skrive ... eller var det omvendt?

Grovt sett finnes det to tilnærminger til det å skrive en artikkel. I den ene har forfatteren(e) i utgangspunktet en klar ide om hva de ønsker å kaste lys over. Mens de skriver artikkelen, blir de oppmerksomme på hva de trenger av teori, annen forskning og empirisk materiale for å svare på dette. Artikkelskrivingen er på denne måten en utforskningsprosess. Vi vet sånn noenlunde hva vi leter etter, men vi trenger bevis.

I den andre tilnærmingen, som er den langt vanligste, sitter forskerne med massevis av empiri, hyllevis med teori og annen forskning og haugevis med frustrasjoner over at de ikke vet hva alt dette skal brukes til. Det er som med klassisk gullgraving. En ting er å hakke fram grusen, noe annet er å vaske grusen for å se om den inneholder gull. Vi vet at haugen vår inneholder noe verdifullt, men vi er ikke sikre på hva.

Vi kan analysere data ved å spekulere, men som oftest er det bedre å gjøre det ved å skrive. Skrivning handler om å brette ut, snitte og kople data slik at det etter hvert blir en fortelling. Slik sett representerer skrivningen ofte den virkelige analysen av et datamateriale. Det er først da at vi engasjerer oss i det på en forpliktende og systematisk måte. Det er noe med skriften.

Et stykke på vei er skrivning utprøving av resonnement, leting etter sammenhenger, simulering av virkeligheter. Vi kan derfor gjerne starte på arbeidet med å skrive en artikkel i trygg forvisning om at det vil komme noe ut av det, selv om vi ikke riktig vet hvor vi skal når vi begynner. Det er selvsagt å skyte på et bevegelig mål, men det er jo ikke farlig så lenge vi bare er på den riktige siden av blinken.

² Avhandlinger kan også skrives i form av en rekke artikler normalt 4-5, såkalt sammenlegningsavhandling. Valget mellom monografi og artikkel-avhandling bør gjøres etter grundig ettertanke og i dialog med veileder. Jeg for min del råder i de fleste tilfeller til valg av monografiformatet fordi de fleste prosjekter har behov for bred behandling og fordi artikkelskriving ofte er mer tidkrevende. Men det er også prosjekter der artikkelformatet er fordelaktig fordi prosjektet har tydelige delproblemstillinger slik at det er forholdsvis lett å se en artikkelstruktur, ja kanskje er det til og med slik at delproblemstillingene trekker i litt ulike retninger og er vanskeligere å forene i monografiformatet.

Skriving er slik sett en prosess, og det finnes etter hvert en rik flora av bøker som forteller oss hvordan vi skal (eller kan) skrive.³ Min mest udugelige mattelærer pleide å messe om at den høyeste grad av dovenskap er å gjøre alt riktig med en gang. Dette er et dårlig motto for artikkelskriving, framfor alt fordi det er lammende. Alt hva vi vet om artikkelskriving, stammer i utgangspunktet fra å ha lest ferdige produkter - som regel meget gode, for vi er jo kresne lesere, må vite! Det er de færreste forunt å skrive slike artikler på første forsøk.

Som regel trenger vi hjelp. Vi ser ikke gullet for gråstein, vi elsker alle poengene like høyt, vi drukner i interessante observasjoner - kort sagt, vi er for nær vårt eget og ser ikke skogen for bare trær. Gud hjelper den som hjelper seg selv, heter det i et av de mer kyniske ordtakene. Men når gud er død og jeg ikke føler meg så bra selv heller, kan det være godt med venner. Vi må bare legge til rette for at de kan hjelpe oss.

Mange tror egentlig ikke at de har noen venner, i hvert fall ikke på den faglige arenaen. Følgelig tør de ikke vise fram noe av det de har skrevet, før de har slitt lenge med det og tror det er bra. På det tidspunktet er vi egentlig bare mottakelig for ros. Hvis noen kritiserer babyen vår, som vi har gått og båret på såååå lenge, har vi bare to muligheter. Enten forsvarer vi oss som rasende, slik gode mødre skal forsvare barna sine. Eller vi går inn i barselsdepresjonen, føler oss knust og ser for oss en framtid i kassa på Obs! I begge tilfeller har vi ingen nytte av vennene våre, som for anledningen framstår som våre verste fiender.

Derfor er det ofte bedre å invitere til kommentarer på utkast som vi er klar over er dårlige (i betydningen uferdige), slik at vi kan være mer åpne og lydhøre for kritikk. Utdelingen består slik sett i å lage utkast som er informative i forhold til å presentere datamaterialet, i tillegg til at vi er modige nok til å gi det fra oss. Slik sett trenger vi en separasjon mellom oss og det vi skriver. Jeg er ikke dum, selv om det jeg har skrevet ikke er så bra!

En interessant metafor for slike utkast er barneskolens stiloppgave om "En tur i skogen".⁴ Da gjorde vi først det, og så det og så det. Vi opplevde dette, vi fant noe annet, og moret oss over noe tredje. De færreste fikk særlig dreis på denne oppgaven. I stedet endte det med oppramsing av steder og begivenheter, forhåpentligvis uten kommafeil og tull med å og og. Karakteren ble deretter.

Når vi skriver dårlige utkast etter mønster fra "En tur i skogen", gjør vi imidlertid noe veldig nyttig. Vi graver fram og lister opp momenter som kan omstruktureres og omfortolkes i dialog med andre. Uten denne opplistingen ville dialogen hatt et mye svakere fundament. Veien er ofte ikke så lang fra "En tur i skogen" til "Veien til Agra".

³ Se for eksempel Sissel Lie (1995): *Fri som foten. Om å skrive fagtekster* (Oslo: Ad Notam Gyldendal) eller Torlaug Løkensgard Hoel (1992): *Tanke blir tekst. Skrivehjelp for studenter* (Oslo: Det Norske Samlaget).

⁴ Tove Håpnes skal ha æren av denne metaforen

Det er likevel grunn til å understreke at det som gjerne kalles tenkeskriving, ikke behøver å likne på det som skal bli en artikkel, ja faktisk kan det bli en tvangstrøye å tenke for mye på artikkelformatet når en skriver. I første omgang er hovedpoenget å skrive, nettopp fordi det er hjelpsomt i forhold til å tenke systematisk og/eller kreativt og fordi det frambringer tekst. Det finnes imidlertid forskjellige former for skriveprosesser, og det viktigste er å finne en som passer for deg, ikke nødvendigvis å følge noen oppskrift. Oppskrifter er hjelpemidler, ikke påbud.

4. Utgangspunktet: Vi konstruerer en fortelling og en fortellerlinje

Når vi skriver en artikkel, forteller vi en vitenskapelig historie i den forstand at vi beretter om noe vi har funnet ut, oppdaget eller spekulert over. Det er i og for seg innlysende, men vitenskapelige historier må som enhver annen fortelling ha et klart og tydelig poeng. Det må være noe vi vil bringe videre som kan oppfattes av andre og bli møtt med interesse. Hva dette "noe" er, kan variere. Vi kan ønske å beskrive et fenomen, en begivenhet eller begivenhetsrekke, å bidra til å forklare et fenomen, lansere et nytt begrep, utvikle en ny teori, avkrefte en eksisterende teori, osv. Det må likevel være tale om en begrenset ambisjon. Vi bør ikke beskrive mange begivenheter eller utvikle flere teorier i samme artikkel, i hvert fall ikke vanligvis.⁵ Et mulig men krevende ideal er å kombinere et godt empirisk poeng med begreps- eller teoriutvikling, dvs. at poenget beskrives først empirisk (men gjerne på bakgrunn av en drøfting av relevant teori og annen empirisk forskning). Deretter undersøkes de teoretiske eller begrepsmessige implikasjonene.

Hovedutfordringen vår er altså å bestemme hva som er artikkelens problemstilling, dens tema, det som skal fortelles. I denne sammenhengen er den muntlige framstillingen veldig nytte. På konferanser får vi ofte ikke mer enn 20 minutter, av og til så lite som 5 minutter, til å framføre poenget. Da er det viktig at vi kan si hva som er punchline. Det er omtrent som i et familiedrama i julen. Når onkel Petter eller tante Sissel spør deg hva du holder på med, bør det kunne krympes til fire linjer. Det du kan framføre i juleselskapet, er et godt utgangspunkt for din neste artikkel.⁶

⁵ Ingen regel uten unntak, også ved artikkelskriving. Det er nesten alltid farlig å bli for ortodoks, for prinsipiell. Det finnes alltid situasjoner der vi kan fravike prinsippene. Likevel vil vi som artikkelskrivere som regel holde oss til tommelfingerreglene og genreprinsippene. Det kreves mer av genrebrudd enn av genre-trofasthet, og i forskningen er det ikke nødvendigvis noen fordel i eller gevinst av å bryte med genren. Men mens skjønnlitterære forfattere kan gjøre en dyd av å plage leseren, gjelder det vanligvis ikke for den vitenskapelige artikkelen. Tross alt er vi ute etter å overbevise om at vi har rett, mer enn at vi er så rare, originale eller dysindige.

⁶ At hyggelige onkel Petter ikke forstår, se det er et helt annet problem. Normalt er det ikke han som blir konsulent på artikkelen etterpå. Kanskje skal du teste poenget på tante Nora i stedet?

Historier har en begynnelse (introduksjon), en midtdel (selve fortellingen) og en slutt ("moralen"). Det har også artikler. Den klassiske naturvitenskapelige artikkelen er bygd opp strengt, med en obligatorisk sekvensiell fortelling som starter med innledning, fortsetter med teori/annen forskning, metode, redegjørelse for resultater, drøfting og konklusjon. Det finnes humanvitenskapelige fagtradisjoner som uttrykker sin store beundring for naturvitenskap ved å insistere ortodokst på samme fortellerteknikk. Den bygger imidlertid på et klassisk positivistisk skille mellom måling og tolkning, mellom sak og vurdering. Selv om vi alle er sørlendinger for Vårherre, som papirarbeideren på Hunsfoss sa til generaldirektør Jarlsberg, behøver vi ikke skrive som sen-positivister. Vi kan i det minste tøye ut litt.

La oss se litt på opsjonene. Jeg har valgt å drøfte dem i lys av en relativt tradisjonell artikkelstruktur som kan fravikes, men som har vist seg å være ganske velegnet som fortellerstrategi:

- innledning
- redegjørelse for tidligere forskning og relevant teori
- metode
- presentasjon og drøfting av funn
- konklusjon.

Denne strukturen er selvsagt tilpasset behovene i tilknytning til en empirisk artikkel. I så måte er det en liste over moment som bør behandles, snarere enn en obligatorisk serie av overskrifter. Skriver vi en litteraturoversikt eller teoretisk artikkel, blir strukturen selvsagt annerledes. Men fortellerrytmen med innledning, presentasjon av materiale/utvikling av resonnement og konkluderende avslutning har vist seg å være forbausende fruktbar utrolig ofte (jfr. avsnitt 10 for noen forbehold).

Legg forøvrig merke til at denne artikkelstrukturen ikke forutsetter en hypotetisk-deduktiv fortellerform. Drøfting av tidligere forskning og relevant teori kan selvsagt brukes som utgangspunkt for å presentere hypoteser, men dette kan like gjerne være grunnlag for å presentere en problemstilling som utforskes gjennom en mer induktiv form for teori- eller begrepsutvikling.

5. I begynnelsen var innledningen

Begynnelsen skal sette scenen. I løpet av noen relativt få tastetrykk skal vi fortelle leseren om hva hun eller han har i vente og hvorfor. Vi skal ikke bare beskrive problemstillingen.⁷ Den skal også begrunnes.⁸ Begrunnelsen er viktig, for det er nøkkelen til å vekke interesse. Det er ikke nødvendigvis opplagt hvorfor en leser ved UC Santa Barbara skal la være å rusle en tur på

⁷ Legg merke til bruken av bestemt form entall. Den er slett ikke tilfeldig.

⁸ Det er ikke noe poeng å spenne leseren på pinebenken, snarere tvert i mot. Alle kan gåten om hva det er som går og går og aldri kommer til døra. En artikkel er noe annet enn ei klokke. Den kan ikke gå og gå og aldri komme til problemstillingen. På den annen side behøver ikke problemstillingen komme i første setning. Det går an å vente sånn cirka til det andre avsnittet.

stranda og i stedet kaste seg over vår utlegning av det sosiale livet til rånere på Frosta eller bomringkulturen i Trondheim. Vi må altså legge vekt på relevans.

Relevans kan beskrives og begrunnes i forhold til mer generelle sosiopolitiske anliggender, slik som bærekraftig energi, miljøvennlig transport, kommabruk i kommunal forvaltning, funksjonsmåten til åpen kildekode-bedrifter, rekruttering av jenter/kvinner til IKT-utdanning, osv. Det er faktisk mange slike anliggender som har bred internasjonal interesse. Men ikke ta det for gitt at standardisering av bunader eller den sosiale formingen av fiskesnører har det - sjekk med utenlandske venner om du er i tvil.

Det er vanligvis tryggest å begrunne problemstillinger ut fra faglig relevans - eventuelt med samfunnsrelevans i tillegg. Hva slags faglig undring er det vi vil adressere? Hvorfor mener vi at andre bør vite det vi ønsker å fortelle. Den faglige relevansen skal utvikles tydeligere i midtdelen, men innledningen bør gi noen klare antydninger. Det kan gjøres ved å vise til en faglig debatt, en undring uttrykt av andre og mer framtreddende medlemmer av det vitenskapelige fellesskapet enn oss,⁹ eller et problem som melder seg når en vil videreutvikle en bestemt teori eller begrep.

Den faglige relevansen bør være noenlunde realistisk. Dersom vi har til hensikt å korrigere en forholdsvis generell og internasjonalt akseptert teori med en eksotisk norsk casestudie fra Skogn eller Orkanger, kan det tenkes at vi bør finne en annen relevansbegrunnelse. Vi skal som det fornuftigvis heter, ikke skyte spurv med kanon eller slå i hjel mygg med radioapparater. På den annen side er det heller ikke så effektivt å skyte dinosaurer med sprettert, for å si det slik. Jakten på den gyldne middelvei tar aldri slutt og gullbeholdningen er begrenset.

Isenesettelsen av artikkelen skal altså sette tonen og gi holdepunkter for hvordan den skal forstås, plasseres i en større sammenhengen - ja hvordan den er tenkt å gi mening i livet til en leser som ofte ikke har tid til å lese fordi hun ikke er ferdig med sin egen artikkel. Et av de mange utterpede ordtakene som plutselig kan brukes er "Til lags å alle kan ingen gjera". Det er rett og slett ikke lurt å iscenesette fortellingen slik at den skal virke allment interessant, for det allment interessante er gjennomgående uinteressant. Med noen enkle grep (ofte referanser) kan du fortelle at denne artikkelen først og fremst er beregnet på menigheten til Tony og Ullie, Donna og Sandra, Bruno og John, eller hva de nå heter, de som har menigheter.¹⁰ Si det like godt først som sist, så unngår du misfornøyde lesere som trodde du egentlig var opptatt av Talcott og Robert.

⁹ Den ofte noe nedtrykte norske forsker går ut fra at alle er mer framtreddende enn han eller henne. Det kan for så vidt være noe i en slik oppfatning, ikke minst når vi tar hensyn til den typisk norske måten å definere "alle" på, nemlig som alle andre som vi selv gidder å lese. Imidlertid er nok dette når vi se nærmere etter, en nokså eksklusiv faglig elite som det ikke er gitt at vi skal sammenlikne oss med. På den annen side er det nok lure å henvise til en undring hos en person som tilhører dette eliteskiktet enn en til et upublisert papir fra nabokontoret.

¹⁰ Tony og Ullie er på grensen, for den menigheten er nok i største laget.

De fleste lesere kommer ikke lenger enn til øverste del av side 1. Ikke tenk for mye på det, for du skriver altså ikke for de fleste lesere. Men ikke glem det helt. For det gjelder om å få med seg noen videre. I hvert fall noen få som kan fortelle andre om den interessante artikkelen de akkurat har lest. Så vi må forføre – i hvert fall litt.

Isenesettelse er ikke det samme som script. Mange som skriver, tror at leseren på en eller annen måte har krav på å få vite scriptet – dvs. få en slags på forhånd redegjørelse for hvordan vi har bygd opp storyen: Først skal jeg, og så skal jeg og så og så. Men en innledning skal ikke være verken et sammendrag eller en leserveiledning. Scriptet som vi presenterer i innledningen, er i grunnen mest interessant for den som skal skrive ut hele greia. Slik sett er det nyttig å skrive det inn i utkastet, slik at vi kan huske hvordan vi tenkte om hvordan resten av artikkelen. Men når det kommer til stykket, når vi er i sluttfasen med produktet, så er det på tide å fjerne den innledende stillastegningen og la byggverket stå i all sin prakt. Stol på konstruksjonen, stryk scriptet! Da er dette lettere å gjøre innledningen til det den skal være, nemlig en ”teaser” eller ”trailer” – dvs. en interessevekker.¹¹

Hva som er interessevekkende – se det er det ikke så lett å si noe generelt om. Men forskere er ofte nærsynte, dvs. at de lar seg pirre av problemstillinger som er nær det som de selv holder på med. Det betyr at den situering av artikkelen som gjøres i innledningen, ofte gjør en dobbel jobb. Den situerer, dvs. gir informasjon eller signaler om sammenhengen artikkelen er skrevet i, samtidig som den skaper interesse for resten av artikkelen. I de fleste tilfelle er utfordringen å la være å forsøke å forføre for mange på en gang. Masseforførelse er, som de fleste vet, svært vanskelig (selv om det ikke er helt umulig).

Det verste med skrivingen er for de fleste møtet med en blank skjerm (og det på tross av at vi er oppdratt med Alf Prøysen og det antatt vidunderlige med en dag i mårrå med blanke ark og fargestifter). Når vi har skrevet navnet vårt og en overskrift: ”Innledning”, hvordan kommer vi videre? Ofte er det slik at vi har funnet et godt sitat fra en avis, stortingsmelding, artikkel eller bok som peker mot problemstillingen. Et slikt sitat kan være en god start. Plutselig er ikke skjermen så blank lengre, og det går lettere med å komme videre.

6. Kontekst i teksten

Isenesettelsen i innledningen kan være tilstrekkelig, men som regel er ikke det tilfelle. Det kreves mer. Leseren vil vite mer om hvordan vi vil plassere vårt arbeid i forhold til andre forskeres bidrag, hva slags tolkningsbakgrunn vi påberoper oss, og hvilke (be)grep vi benytter oss av. Forskjellige fag eller

¹¹ Når historikeren Jens Arup Seip bruker samme metafor (rive stillaset), er imidlertid poenget et annet. Seip argumenterer for at bruken av teori generelt sett skal usynliggjøres. Norske historikere har tradisjonelt hatt stor sans for den Seipske estetikken på dette punktet, men innenfor de fleste andre fag står den mildt sagt svakt.

spesialiteter stille ulike krav til hva denne redegjørelsen skal bestå i. Samfunnsviteren vil imidlertid ofte stille krav om at den skal handle om relevant teori og relevante henvisninger til annen forskning, mens historikeren kan finne på å kreve en utgreining om den historiske sammenhengen artikkeltemaet inngår i, osv.

Redegjørelsen for annen forskning, relevant teori eller annen kontekst bør helst være en fortelling i fortellingen. Med det menes at det bør lages en eller annen ordning på skitet. Av og til kan det være enkelt. Temaet vårt har vært behandlet av X (1999), Y (2001), Z (2000 a, b) og A (in press). Som påpekt av Z (2000b, se også B (2002)), er det imidlertid fortsatt ikke avklart om a er k. Og slik kan vi fortsette, men bare i et avsnitt eller tre. Ellers blir det for langt og da blir vi refusert. Og det vil vi jo ikke.¹²

Legg likevel merke til at dette ikke bare er en tilfeldig oppramsing. For det første har vi ofte valgt ut X, Y og Z med omhu fordi deres bidrag står godt til vårt. For det andre gir den telegramaktige presentasjonen oss anledning til å presentere vår problemstilling som en kollektivt interessant undring og ikke bare noe som jeg tilfeldigvis har vært opptatt av. Ofte vil vi finne det opportunt å benytte litt mer sofistikerte ordningsteknikker. For eksempel kan vi finne på å si at det finnes tre syn på fenomen zzz. D (1993), E (1888) og F (2001) hevder p1, H (1976), I (1999) og J (2002) hevder p2, mens Q (1955), R (1985) og S (1988) argumenterer for p3. Vi for vår del har tenkt å bidra til en avklaring av denne interessante utfordringen, ved å vise at det faktisk er p4.

Alternativt kan vi lage en framskrittfortelling, for eksempel i form av faser eller bølger. Først ble fenomen xxx beskrevet som g1 (T (1979), W (1983), Z (1985)). Neste fase ble preget av større interesse for å utlegge det som g2 (K (1988), L (1990), jfr. også M (1993)). Utover 1990-tallet skjedde det en perspektivendring som kan sies å karakterisere den tredje fasen som fortsatt dominerer (jfr. N (1997), O (2000), se også oversikten i Å (2001)). Dette perspektivet, g3, reiser en rekke viktige utfordringer som er knyttet til fenomener som a, b og c. I det følgende vil vi særlig undersøke c.

En bør vanligvis være forsiktig med å hevde at det finnes få studier av det vi skriver om, for det kan vise seg å skyldes at vi hadde dårlig oversikt. Likeledes bør en være tilbakeholden med å gå for kraftig ut med erklærte ambisjoner om "banebrytende" ny teori, o.l. På den annen side må vi ikke bli for puslete og ambisjonsløse. Igjen handler det om å finne en balansegang mellom "musen som brølte" og "pus som trodde den var en mus".

¹² Legg merke til den telegramaktige stilen. Som regel har vi ikke plass til noen særlig redegjørelse for hva X og Y har skrevet. Her skiller artikkelen seg fra monografien som kan tillate side opp og side ned med slike redegjørelser (selv om det ikke nødvendigvis er noe gode i det formatet heller). Nå er det imidlertid slik at leseren ofte vet minst like godt som vi hva X og Y har skrevet, slik at den telegramaktige opplistingen er helt tilfredsstillende. Nyanser i fortolkningen av arbeidene deres er som regel ikke viktig - men det finnes selvsagt unntak. En artikkel er ingen lærebok, men dersom vi refererer forfattere vi må anta er ukjente for tidsskriftets leserkrets, må vi bruke litt mer plass enn hva som ellers hadde vært nødvendig.

Mange synes ofte at deres teoriutlegning er original og med en egen verdi. I en viss forstand kan det godt være riktig. Imidlertid må vi huske på at den som leser en empirisk artikkel, som regel primært er opptatt av de empiriske funnene. Teoridrøftingen har i en slik sammenheng liten eller ingen egenverdi. Den er primært interessant som informasjon om hvordan det empiriske materialet er blitt analysert. Derfor er det viktig at teoriavsnittet skrives ut fra behovene for å klarlegge hvordan vi har fortolket det empiriske materialet, og bare det. Når vi skriver om teori og annen forskning, skal det være etterspørselsdrevet i den forstand at det skal være en tett sammenheng mellom teori og empiri. Teoretiske poeng som ikke følges opp i den empiriske analysen, kan bare strykes. Tough luck!¹³

7. “Boring, boring, boring!” Metodeavsnittets uendelige betydning

Det er som regel kjedelig å skrive avsnittet om metode fordi det virker så banalt. Først gjorde vi det, så gjorde vi det, og til slutt gjorde vi det. Akkurat som i barndommens stil om en tur i skogen. Men her er det viktig å sette seg i leserens sted. Når vi som lesere vurderer troverdigheten av funn, legger vi forholdsvis stor vekt på metode. Ikke fordi metodeavsnittet er så spennende, men fordi vi trenger å forstå hva som er blitt gjort. Av og til vil vi gjerne overbevises om at det faktisk er gjort noe overhodet, slik at artikkelen ikke bare er et produkt av det ”alle vet”.

Det leseren da etterspør, er ikke en fancy redegjørelse for metodologiske aspekter ved forskningsprosjektet. Interessen går mer i retning av nitty-gritty, av den banale redegjørelsen for hva vi faktisk har gjort. Hva har vi studert, hvor har vi gjort det og hvordan. Hva er kildematerialet vårt, og hvordan har vi fått tak i det? Hvor mange har vi intervjuet, hvilke tekstkorpi har vi gjennom søkt, hva slags observasjon gjorde vi, etc.

Som regel kan vi gjøre rede for dette ganske kort. Vi har for eksempel intervjuet x personer i y bedrifter eller inventert arkivet i bedrift x og/eller søkt på nettstedene m, n, o og p. Hva vi selv synes om vårt eget datamateriale har liten interesse. Men det kan være nødvendig med en viss argumentasjon for relevansen av materialet i forhold til problemstillingen vår, muligens også for troverdigheten.

Husk at leserens sykelige interesse for metode handler om grunnlaget for tvil og tro. Hva gjør vi som lesere dersom vi leser en artikkel der vi er uenige i konklusjonene? Jo, vi leter etter svakheter som gjør at vi kan parkere artikkelen. Hvor leter vi først etter svakheter? Jo, i metoden. Metodiske

¹³ I den teoretiske artikkelen blir selvsagt dette annerledes. Her er det nettopp vårt teoretiske poeng som er - ja, hele poenget. Men samtidig gjelder ofte regelen om etterspørselsstyring likevel, i den forstand at teoretiske artikler helst slår an dersom de leverer begreper eller teorier som viser seg nyttige i annen forskning. Så da gjelder det å argumentere godt for anvendeligheten! Normalrådet er følgelig at man helst bør skrive empiriske artikler, for det er flere som er interessert i gode empiriske fortellinger enn i teoriutlegninger.

problemer er hovedgrunnen til å avvise funn.¹⁴ Det er dette Harry Collins viser til i sitt begrep om eksperimentators regress – tvilen om hvorvidt den som har utført forskningsarbeidet er god nok – eller det Bruno Latour viser til når han forteller om hva som skjer når forskningsarbeider blir kontroversielle – diskusjonen blir (metode)teknisk!

Så hva er det den ekle leseren vil vite? Jo, det er som nevnt sånne enkle ting som hvor mange vi har intervjuet, hvor de kommer fra, hvor lenge vi observert, hvilke arkiver vi har endevendt, osv. Ofte etterspør de også litt faktisk fortolkningsbakgrunn. Hva slags bedrift, institusjon, organisasjon eller setting er det vi har vært materiale fra, hva slags folk, i hvilket tidsrom, osv. Her er det viktig å ta hensyn til publikum. Norske lesere kan antas å vite mer om sentrale norske institusjoner enn ikke-norske lesere.

Utleeringen om metode kan ofte være en del av innledningsavsnittet og ikke et eget avsnitt. Det er ok, så lenge vi forteller det som trengs.

8. Jeg fant, jeg fant ...

Hvordan forteller vi empirien vår? På mange måter, selvfølgelig. Med alle forbehold om betydningen av det særegne, tror jeg det er mulig å legge vekt på følgende tre aspekt:

- fortellerstrategi
- valg av inskripsjonsredskaper, dvs. hvilke redskaper vi bruker for å representere empirien
- fargelegging.

8.1. Fortellerstrategi

I utgangspunktet bør vi ha en slags ide om hva slags fortelling det er vi forteller. Er det en romantisk beretning om helten som overvinner skurken, slik tilfellet er i mange historiske historier? Eller er det en tragisk analyse om hvorfor ting gikk galt fordi det måtte gå galt, slik vi finner i mye sosiologisk og statsvitenskapelig forfatterskap? Eller gjør vi bruk av en satirisk fortellermåte der vi – mer eller mindre forsiktig – gjør narr. Eller vil fortelle muntert om noe – skrive komedie?¹⁵

¹⁴ Dette forutsetter at leseren i utgangspunktet har funnet artikkelen verdig til å være uenig med. Enda mer vanlig er det at leseren parkerer en artikkel fordi hun finner den uinteressant, likegyldig, uten poeng eller irrelevant. Men det handler som regel om de delene av artikkelen som vi ikke er kommet til ennå.

¹⁵ Dette er velkjente inndelinger innenfor litteraturvitenskapen som jeg har lånt fra historikeren Hayden White. Han bruker dem til langt mer innviklede drøftinger, for eksempel i *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* (The Johns Hopkins University Press 1973) og *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism* (The Johns Hopkins University Press 1985). Min anvendelse her er sterkt forenklet i form av forsiktige antydninger om skrivestil; jeg hopper bukk over de vanskelighetene som ligger i slike generelle genrekarakterstikker - vanskeligheter som jeg ikke tror vi behøver å bekymre oss over. Artikkelskriving byr på nok av andre utfordringer og en skal velge sine bekymringer med omhu!

Det finnes ingen allmenn regel for valg av fortellerstrategi. Jeg tror det kan være fruktbart å skille mellom valg av artikkeltype, situering, valg av fortellermåte (genre) og plott, selv om disse valgene ikke kan ses helt uavhengig av hverandre. Valg av artikkeltype gir seg ofte av seg selv, men gjør valget tydelig for deg/dere og leserne. Skriver vi en teoretisk artikkel, en review-artikkel, et debattinnlegg eller en empirisk artikkel? Vanligvis gjør vi det siste, og jeg tar det som utgangspunkt for den videre drøftingen.

Situering handler om å plassere artikkelen i et større faglig landskap. Her har vi gjort viktige valg ved å presentere og drøfte teori, la meg bare minne om at denne situeringen er viktig i forhold til valg av lesergruppe. Ofte vil (bør) vi ønske å bidra til forskningen innenfor et avgrenset område, for eksempel nye fornybare energikilder, feministisk metode, forbruksstudier, kjønn og IKT eller teknologipolitikk. Spørsmålet er deretter hvordan vi ønsker å bidra. Ser vi for oss at artikkelen vår er et bidrag til å utvide forståelsen av et fenomen, til å korrigere forståelsen av et fenomen eller til å beskrive et nytt fenomen? "Utvide", "korrigere" eller "nytt" behøver ikke være gjensidig utelukkende. "Utvide" kan innebære at vi "korrigerer" en for trang oppfatning, "utvide" eller "korrigere" kan lede fram til "noe nytt", osv., men det er likevel lurt å velge en hovedagenda.

"Utvide" eller "nytt" vil ofte innebære en positiv fortellermåte, i den mening at vi har et klart konstruktivt bidrag som er en form for tillegg til den kunnskapen som allerede finnes. Slike påstander forutsetter at vi har gjort en noenlunde troverdig jobb med oversikten over relevant forskning i teoridelen. Når vi har gjort det, kan vi gjerne fortelle romantisk eller tragisk, avhengig av hvilken vinkling vi vil legge på stoffet. Historikere skriver gjerne romantisk fordi de ofte har helter og skurker, sosiologer derimot havner oftere i tragedien fordi det er så mye elendighet i verden. Den typisk norske sosiologiske fortellingen har bare skurker og ofre, ingen helter.

"Korrigere" er et mer kritisk fortellermodus der vi ofte vil operere innenfor en satirisk genre. Vi kritiserer ved å gjøre narr av tidligere oppfatninger. "Gjøre narr av" skal normalt forstås forsiktig. Det er ikke slik at vi skal gi uttrykk for at de andre er dumme, men det vil ligge et korrektiv i skrivemåten vår der vi gjerne kan gjøre bruk av svake satiriske virkemidler. Av og til kan det tenkes at vi vil bruke kraftig lut fordi vi vil være polemiske og slå til, for eksempel i en debatt.

Bruken av en satirisk genre kan imidlertid også tjene andre formål, ikke minst fordi det gir muligheter til å skrive med en viss ironisk distanse. Den sosiologiske tragedien innebærer ofte en sterk identifikasjon med ofrene, slik at vi kan uttrykke en viktig empatisk relasjon. Når vi skriver om eliter, om forskere, ingeniører, leger, politikere, ledere, o.l., er det imidlertid ikke gitt at vi ønsker å uttrykke identifikasjon og empati. Snarere kan det være slik at vi vil trivialisere elitene, og da er satiriske virkemidler godt egnet.¹⁶

¹⁶ Sagt på en litt mer innviklet måte, så uttrykker ikke den ironiske avstanden en positivistisk objektivisering av det som analyseres. Den markerer i stedet distanse i forhold til subjektposisjonene og de sentrale arenaene i fortellingen.

Komedien er en mindre brukt genre, sannsynligvis fordi intellektuelle og intellektarbeidere gjennomgående ikke er særlig morsomme. Men det hender at vi forsker på fenomener som kunne påkalle en mer burlesk fortellermåte, for eksempel fordi fenomenet beskrives best som uttrykk for menneskelig dårskap. Den norske gasskraftdebatten har ofte et komisk preg (selv om det er tragisk), det samme gjelder fenomen knyttet til IKT som dot.com økonomien, IT Fornebu, etc.

Det er ikke bare bare å velge genre, og kanskje er det heller ikke det som er poenget. Genrevalget er, tror jeg, primært et spørsmål om refleksjon, om å bli mer klar over hvordan en skriver og tenke gjennom hvorfor. De fleste av oss har en favorittgenre som vi behersker forholdsvis bra, og det er få som ufortrødent skifter genre. Sannsynligvis er det slik at vår genre styrer vårt valg av forskningstema og problemstilling, kanskje like mye eller mer enn omvendt. Men vi kan skrive bedre og klarere dersom vi er mer bevisst på hva som er vår fortellerstil.

Plottet i en artikkel handler om hvordan vi stikker argumentene våre for at de skal virke innbydende og overbevisende. Det finnes mange typer av plott, og jeg kan her bare behandle noen få som jeg tror er spesielt relevante eller anvendelige. I utgangspunktet vil jeg gjerne minne om at det vanligste plottet i et artikkelutkast er mangelen på plott, dvs. at det er uklart hvor forfatteren(e) vil og hvilke budskap artikkelen skal ha. Mangel på plott er alvorlig. Det skaper store problemer for den/de som skriver: Hva er det jeg skriver om? Denne formen for eksistensielt problem leder ofte over i skrivevegring, og da blir det ingen artikkel. Alternativt har vi et uryddig, overkomplisert plott. Det er i praksis like ille.

Følgelig er det helt grunnleggende å velge plott. Skrivning med plott går som en drøm, skrivning uten plott er et mareritt!¹⁷ Hva vil det så si å velge plott? Enkelt sagt innebærer det å bestemme seg for et budskap og deretter å utvikle en strategi for å argumentere fram budskapet. Dette er helt generelle utfordringer for en forfatter, men den vitenskapelige artikkelen har visse føringer for hvilke typer av plott som normalt er effektive virkemidler for å få fram et budskap. Disse føringene ligger først og fremst i at leserne av vitenskapelige artikler er kunnige, erfarne, effektive, kyniske og travle konsumenter. De er ikke primært på jakt etter opplevelser, de leter etter noe som kan brukes i eget arbeid. Følgelig er hovedkravet til et godt plott vanligvis at det er enkelt og oversiktlig, slik at leseren raskt kan finne fram til budskapet og begrunnelsene for det. I tillegg skader det selvsagt ikke at det har en viss underholdningsverdi i den forstand at det tilbyr en form for spenning eller morsomhet. Lesere av vitenskapelige artikler er ikke bortskjemt med slike egenskaper, så det er ikke så mye som skal til.

¹⁷ Dette skal ikke forstås som et krav om at skrivning skal foregå på natta, det er faktisk mulig å skrive også på dagtid. Den nye universitetsreformen - som er et mareritt - kan imidlertid medføre at artikkelskriving for fast vitenskapelig ansatte hovedsaklig blir en nattlig aktivitet (sublimering?)!

I innledningen til *Grundrisse* gjør Marx et skille mellom forskningsprosess og framstillingsprosess.¹⁸ Forskningsprosessen er arbeidet med å bevege seg fra umiddelbare beskrivelser av virkeligheten til mer abstrakte, mer generelle begrep og betegnelser. Framstillingsprosessen er strategien for å formidle dette. Plottet hos Marx, slik vi kan kjenne det igjen i *Das Kapital*, er å starte med de mest abstrakte begrepene (her: varebyttet) og så arbeide seg tilbake til den samfunnsmessige virkeligheten. De fleste lesere av Kapitalen har imidlertid funnet dette plottet tungt og vanskelig og har gitt opp. Det betyr ikke at Marx sitt valg av framstillingsstrategi er galt eller uhensiktsmessig, men det er vanligvis ganske krevende og vil dessuten ofte forutsette mye plass.¹⁹

Det er imidlertid et pedagogisk poeng i Marx sitt skille mellom forskning og framstilling. Forskningsprosessen er ofte komplisert og tidkrevende, uten at det nødvendigvis er noen dyd av nødvendighet å trekke leseren gjennom dette. Den vitenskapelige artikkelen (og for så vidt også monografien) bygger her på en ofte uuttalt konvensjon: Vi later som om forskningsarbeidet gikk greit og rett fram etter nesa, slik det er beskrevet i metodeavsnittet, og konsentrerer oss om framstillingen av resultatene.²⁰ Plottet handler da om framstillingsstrategi.

Dersom vi avstår fra å følge det Marxske plottet om å starte med "tingenes innerste vesen", hvilke alternativ har vi så? Det kanskje kjedeligste av alle alternativ er å starte med å fortelle hva en har funnet, og så begrunne funnet etterpå. Det er å ligne med kriminalromanen der vi får vite hvem som gjorde det på side 1. Riktignok kan vi lage et spennende plott av dette også, men da kommer oppdagelsesprosessen vår i fokus, eventuelt beskrivelsen av forløpet av dramaet, ikke "hvem som gjorde det".

Dersom dette er hensiktsmessig, bør vi sannsynligvis velge et slags oppdagelsesreise-plott. Vi er plassert i et mer eller mindre kjent landskap og er på jakt etter noe, for eksempel et nytt fenomen som en annerledes kjønningssprosess, en ny form for teknologipolitikk eller en ny type

¹⁸ Karl Marx: *Grundrisse. Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)*, Harmondsworth: Penguin Books, 1973 [1939], s. 100-108.

¹⁹ Kapitalen er på tre nokså omfangsrike bind, uten at Marx på noen måte ble ferdig med prosjektet.

²⁰ Dette har ofte skapt forvirring om hva man kan lære av metodeavsnitt eller metodebeskrivelser. Sannheten (oj!) er at man ikke lærer noe om selve forskningsprosessens forløp, bare om hvilke momenter som har inngått i forskningsprosessen. Dvs. metodeavsnittet forteller i grove trekk om hva som er gjort og, teknisk sett, hvordan, slik at leseren kan vurdere hva som er det empiriske grunnlaget for påstandene i artikkelen. Ut fra konvensjonen later vi som om aktivitetene har foregått lineært og at beslutningene har vært rasjonelle. Eventuelle ikke-lineære trekk og innslag av mindre rasjonelle beslutninger hopper vi over. Argumentet for det er at slike elementer ikke har betydning for sluttresultatet, og det er ofte et rimelig argument. Det som er viktig for leseren, er for eksempel informasjon om at vi har intervjuet, hvem vi har intervjuet og hva vi har spurt om, ikke at vi liker å intervju, at vi har vært usikre på hva vi skulle spørre om, etc., eller at vi gjorde intervjuene før vi ble kjent med den teorien vi bruker i artikkelen.

innovasjonsstrategi. Normalt vil vi da utvise betydelig fortellerøkonomi i den forstand at vi bare forteller om utsikt som er relevant for fenomenet vårt. Vi hopper for eksempel over den i og for seg spennende begivenheten da en slange (en professor e.l.) kom krypende og all famlingen i letingen etter dr. Livingstone.

Jakten vår kan også dreie seg om et nytt begrep. Det betyr at plottet vårt har dette som endepunkt. Nye begrep er imidlertid en risikabel business fordi mange lesere vil mene at det finnes nok begreper fra før. Følgelig bør en sørge for at jakten på det nye begrepet også medfører en oppdagelsesreise for leseren, en guidet tur gjennom et nytt landskap eller et gammelt landskap som ses gjennom nye briller.

Når vi skriver om fenomen som utvikler seg over tid, er det ofte nærliggende å velge et temporalt plott. Grunnstrukturen i dette plottet er velkjent, først skjedde det, så skjedde det og så skjedde det. Det temporale plottet forutsetter imidlertid normalt noe mer enn bare en tid-messig organisering av stoffet, for eksempel poengtering av overraskende vendinger i historien, overraskende sammenhenger eller andre former for fargelegging. Mer om det senere.

Et annet populært plott er falsifikasjonsfortellingen. Vi starter ut med en antakelse om virkeligheten og demonstrerer skritt for skritt at antakelsen er gal, og at den må erstattes med en ny - vårt funn. En variant av dette plottet er verden-er-mer-kompleks-enn-antatt fortellingen. Dette plottet er gjerne bygd opp slik at vi først legger fram en tanke om en entallsform, for eksempel at det finnes én dominerende type maskulinitet eller én dominerende form for innovasjonsstrategi. Deretter viser vi at det er feil og presenterer i tur og orden et flertall av former for maskuliniteter, innovasjonsstrategier, o.l.

Plott gir kanskje assosiasjoner til kriminalfortellingen, men denne genren er en litt problematisk inspirasjonskilde for oss. Riktignok kan det argumenteres for at historiene om Sherlock Holmes følger et rasjonalistisk mønster av hypotetisk-deduktiv metode lik det som preger den klassiske naturvitenskapelige artikkelen, men det er ikke riktig. Til det er historiene for pratsomme og for mye preget av en separasjon mellom utforsker (Holmes) og fortellerstemme (dr. Watson).²¹

På den annen side kan vi kanskje lære noe om konstruksjon av spenning, framfor alt betydningen av å legge inne falske spor for leseren og viktigheten av overraskelser. Våre virkemidler er imidlertid noen andre. Raymond Chandler, en av de store innenfor detektiv-genren, skriver om det å skrive at

²¹ Bruno Latours *Aramis* kan riktignok sies å trekke på denne tradisjonen ved å innføre et side-kick i form av en student som jobber sammen med sin professor, men fortellingen likner mer på Agatha Christie, framfor alt *Mordet på Orient-ekspressen* - det var ikke en som gjorde det, men 12. Det innebærer at Latour her også utnytter en fortellerteknikk der forskeren vandrer fra arena til arena, fra person til person, på jakt etter ny innsikt - uten nødvendigvis å følge en rasjonell, på forhånd oppsatt plan for etterforskningen. Denne fortellerteknikken, som er grunnleggende i detektivgenren, kan imidlertid bare brukes dersom den rastløse letingen er et poeng i seg selv. I *Aramis* er det tilfellet fordi Latour vil vise at det kan være mange og innbyrdes løst koplede årsaker til at innovasjoner mislykkes.

”when you don’t know what to do, have a man come in with a gun”. Vi må finne på noe annet. For eksempel kan jo Pierre Bourdieu komme ramlende innom teksten vår eller Donna Haraway, med et slående argument.

Artikkelforfatteren kan normalt heller ikke bruke så mye plass på introspektiv grubling i sin tekst. Slim Callaghan, helten i de mindre gode bøkene til Peter Cheyney, kan for eksempel spandere på seg følgende situasjonsbeskrivelse: ”I took four fingers of a bottle of rye, rubbed my hair with Eau de Cologne and did some heavy thinking”. Vi må derimot holde stilt med at vi tok et glass rødvin mens vi strevde med artikkelen. Verden er urettferdig!

Kanskje må vi nøye oss med å lære betydningen av drama. Forskning er dramatisk - det må vi få fram når vi skriver. Det må smelles med dørene og ropes litt!

Pragmatisk sett vil vi ofte velge blant tre måter å organisere stoff på:

- tidsrekkefølge av begivenheter
- presentasjon av parallelle historier, f. eks. først et case og så et case og så et case
- analytisk oppdeling i dimensjoner, for eksempel etter handlinger, betydninger og identiteter.

Poenget er at ingen av disse tre formene funker dersom vi ikke har et underliggende plott og et drama. Men det er ikke gitt at plottet og dramaet må være på plass før vi begynner å skrive!

8.2. Valg av inskripsjonsredskaper

Forfatteren av den empiriske artikkelen må ikke bare konstruere et plott. Hun eller han må også finne fram til egnede måter for å beskrive eget empirisk materiale i et kort format. Kilovis med arkivmateriale eller timesvis med intervjuer skal kokes ned til noen få sider. Hvordan kan vi med god samvittighet representere en kompleks virkelighet i en relativt kort tekst?

Vanskelige vitenskapsteoretikere vil her ile til og si at det kan vi da heller ikke. Representasjonsproblemet er prinsipielt uløselig, det er et mareritt, gud er død og i det hele tatt. Vitenskapsteoretikerne har selvsagt rett, men det er også alt. Vi som skriver artikler, må løse problemet pragmatisk - vi lager representasjoner, rett og slett, og sover forhåpentligvis godt om natta etterpå.

Virkemidlet for å presentere representasjoner kaller vi for inskripsjonsredskaper, dvs. redskaper som hjelper oss til å innskrive representasjonene – observasjonene – i en eller annen visuell form. Vi har i våre fag fem klassiske inskripsjonsredskaper som hjelper oss med representasjonsarbeidet:

- sitatet, enten fra intervju eller tekst,
- tabellen,
- figuren,
- den etnografiske situasjonsbeskrivelsen,
- bildet.

Sitatet, eller helst, serien av sitater, bruker vi for å inkludere noen andres stemmer i vår tekst, som belegg for at det vi sier om disse stemmene stemmer.

Sitatene er gjerne valgt med omhu i forhold til dette formålet. Det er imidlertid et par andre hensyn som også bør tilgodeses. For det første skaper sitater en slags autentisk stemning i teksten, vi lar virkelig informantene eller tekststykkene komme til orde. For det andre innrømmer vi leseren en mulighet til å gå våre fortolkninger etter i sømmene. På denne måten gjør vi artikkelen vår mer gjennomsiiktig og dermed mer robust. De fleste lesere liker å ha anledning til å sjekke forfatterens fortolkninger. Når slik anledning gis, oppleves det også som en styrke - forfatterne har ikke noe å skjule, de er faktisk villige til å åpne opp utgangspunktet for sine fortolkninger.

Disse argumentene trekker i retning av en hyppig sitatbruk i artikler som bygger på siterbart materiale. Men det kan bli for mye av alt, selv om det er vanskelig å gi regler for dette. Enkeltsitater bør imidlertid ikke bli lengre enn 5-7 linjer, og det bør være minst dobbelt så mye fortolkningstekst som sitattekst.

Tabellen er sentral i representasjonen av kvantitativt materiale. Vi kan imidlertid også bruke den til å fortelle om kvalitativt materiale eller om teoretiske resonnement. Den sosiologiske firefeltstabellen er herostratisk beryktet men kan samtidig være forbausende effektiv som representasjon av enkel kombinasjonslogikk.

Figuren er også et inskripsjonsredskap for tallmateriale så vel som for modeller. Firkanter, rundinger og piler kan brukes til å representere selv kompliserte kausale resonnementer. Og som bekjent kan et bilde si mer enn tusen ord (på den annen side tar det omtrent like mye plass).

Det er en utbredt misforståelse at tabeller og figurer skal være kompliserte og vanskelig å lese. Tvert om er det viktig å få fram poenget. Firefeltstabellens styrke er nettopp dens enkelhet. Sekstenfeltstabellen skal være usedvanlig genial dersom noen skal gidde å studere den. Figurer der doble piler går på kryss og tvers er kanskje heller ikke så hjelpsomme. Av og til har ordet sine store fordeler, faktisk er det vårt viktigste inskripsjonsredskap når det kommer til stykke. For eksempel i form av den etnografiske situasjonsbeskrivelsen der vi forsøker å formidle verbalt våre inntrykk, våre opplevelser, våre observasjoner.

Av og til er det fristende å bruke bilder. Det kan være en riktig god ide, bare du har opphavsretten. Men mange tidsskrifter er forbeholdne til bilder, blant annet fordi det ofte foreligger opphavsrettslige problemer. Så sjekk om billedbruk er mulig før du bruker dem.

Inskripsjonsredskaper er ikke naturmessige i den forstand at det finnes en opplagt, "naturlig", eneste-riktige fremgangsmåte for å representere virkeligheten. Artikkelskrivere har valgmuligheter, selv om disse mulighetene ikke er uendelige. Hva vi velger og hvordan vi detaljert utformer inskripsjonen må skje med tanke på hvordan vi skal få fram budskapet i artikkelen på en best mulig måte. Vår oppgave er å formidle den observerte virkeligheten til leseren, slik at leseren kan vurdere gyldigheten eller fruktbarheten av våre fortolkninger. Det innebærer at vi skal hjelpe til med å tydeliggjøre poenget

ved hjelp av egnet målestokk, egnede kategoriseringer, tydelige utsagn, o.l.²² Dersom det hadde vært mulig med en en-til-en representasjon av virkeligheten, ville forskningen vår vært meningsløs. Utfordringen for leseren ville jo vært like stor som vår egen, dvs. at leseren ville vært nødt til å gjenta hele vår egen forskningsprosess. Hva skal vi da med forskning?

8.3. Fargelegging: Rå eller kokt?

Det positivistiske idealet skiller mellom presentasjon og drøfting av data, mellom det "rå" og det "kokte".²³ Den skarpe positivismekritikeren vet selvsagt at dette skillet er meningsløst, for det finnes ingen rå data. Det er mer et spørsmål om graden av tilberedelse. Artikkelskriverens problem er imidlertid ikke først og fremst et spørsmål om å være på høyde med positivismekritikeren. Snarere er det å holde leseren i ånde. Dersom vi i vår artikkel forsøker å skille mellom det "rå" og det "kokte", skal det være mye drama i det vi utgir som "rene data". Vi trenger derfor ofte en form for fargelegging når vi skriver, dvs. en løpende form for analyse. Våre muligheter til å introdusere en vamp med pistol er begrensede, men vi kan jo injisere en engasjert Wendy Faulkner, en hissig Harry Collins eller en undrende Joan Fujimura som kritisk medutforsker av våre data. Eller vi kan trekke på begreper som hegemonisk maskulinitet, konfigurasjon eller translasjon som knagger til å henge funn på, som skalpeller til å snitte datamaterialet med eller pensler til å fargelegge empirien, slik at vi kan få synliggjort noen sentrale poeng.

I en av min barndoms billedbøker, "Malerkattene", helles det etter hvert ut så mye maling at landskapet flyter av farger. Slik kan vi ikke ha det i artikkelen. Fargeleggingen må begrenses, av minst to grunner. For det første er det viktig at vi presenterer tilstrekkelig mye empiri i en form som er rå nok til at den gjør det mulig for leseren å føle at hun har anledning til å gå våre fortolkninger etter i sømmene og eventuelt utvikle alternativer. "Rå nok" viser ikke til en fortolkningsfri empiri – selvsagt – men til en empiri der graden av fortolkning er minst mulig.

For det andre må fargeleggingen begrenses fordi det ellers blir vanskelig for leseren å følge analysen vår. Malerkattene oppdaget at uhemmede fargeblandinger produserte brunt. Av jord er du kommet, til jord skal du bli, gjelder selvsagt også for artikler. Men vi håper jo i det lengste at de skal bli spart for musenes gnagende kritikk. Da kan vi ikke ha for mange medutspørrere og for mange begrep i aksjon. Eller, som det konkluderes med i en av fortidens tyske gjenfortellinger: "In der Begrenzung zeigt sich der Meister".

²² Her er det viktig at kynismen ikke tar overhånd, i den forstand at vi ikke skal jukse. Det finnes løgn, forbannet løgn og statistikk, heter det. Så vi har et klart etisk ansvar for at vi ikke "hjelper" leseren for mye.

²³ Her spøker Levi-Strauss bak ordene. Det kokte er ikke det avkokte eller avskrevne, slik "koking" henviser til på student-dialekt.

Det er ikke enkelt å gi en detaljert oppskrift på hvordan fargelegging kan foregå, og det finnes selvsagt flere mulige måter å gjøre det på. Kanskje er det å lignes med å gjennomføre en form for dialog i teksten, en teoretisk informert utspørring eller samtale. Vi finner det, men ikke det. Vi observerer sånn, men ikke slik. Det begrepet sitter godt, det begrepet passer ikke. Den teorien gir god forståelse av datamaterialet, men materialet passer dårlig overens med den andre teorien. Osv.

Da gutten min, Lars Einar, var fire år, møtte han sine tre og seks år eldre fettere på sommerferie og fortalte at pappa var blitt professor. Fetterne undret seg på hva professorer gjorde, men det hadde Lars Einar et greit svar på: "De setter navn på ting". Den stolte far synes fortsatt at det er en ganske treffende karakteristikk av hva forskere holder på med. Fargelegging av empiri handler grovt sett akkurat om det, om å se fenomener og sette navn på dem. Ofte finner vi navnene i de begrepene som finnes innenfor fagområdet vårt. Men av og til må vi være nyskapende og finne på andre navn.²⁴ Det forhindrer ikke likevel at vår fortelling ofte bærer preg av fargelegging der vi også bruker andres fargestifter – og ikke bare vår egen. Ofte er poenget kontrasten, for eksempel mellom vårt begrep og andres.

Vi setter ofte navn på fenomener gjennom bruk av språklige bilder eller metaforer fordi dette i mange sammenhenger er en produktiv strategi for å lage betegnelser. Den er produktiv framfor alt fordi metaforen gjerne har med seg et sett av språklige relasjoner som kan bidra til en mangefasettert og relasjonsfylt navnesetting som også gir en intuitiv forståelse av meningsinnholdet. "Fargelegging" slik jeg bruker det i dette avsnittet, er et eksempel på en metafor som jeg har valgt dels fordi den gir assosiasjoner til noe velkjent og dermed kan virke ufarliggjørende, dels fordi den tydeliggjør betydningen av å lage kontraster for å bidra til å klargjøre meningsinnholdet i en artikkeltekst.

Det finnes en rekke studier av bruken av metaforer i vitenskapelige tekster. I det praktiske skrivearbeidet er imidlertid metaforikken et pragmatisk spørsmål om å finne gode bilder på det meningsinnholdet vi vil ha fram. Det er også en stilistisk sak som handler om at metaforer kan "sprite opp" teksten, samtidig som overdreven metaforbruk kan virke forvirrende eller ødeleggende. Slik sett er det et kjedelig spørsmål om balanse og smak. Noen liker minimalisme, noen har sans for det heftige og romantiske, osv. Det kan imidlertid være viktig å reflektere over hvor metaforer kommer fra, og om de har med seg et skjult meningsinnhold som kan bli problematisk. Dette gjelder framfor alt dersom vi skriver på et fremmed språk der vi ikke kjenner betydningsrikdommen like godt som i morsmålet.

²⁴ Det er ikke nødvendigvis en god ting å sette nye navn på ting når tingene allerede har et navn (jfr. Gabriel Scotts novelle om Lynomvenderen og dobbeldøberen). Riktig nok er det muligheter for ære og berømmelse i det, men samtidig er det viktig for fagfeltet at begrepsutviklingen og kunnskapsutviklingen er kumulativ, i en pragmatisk mening. Derfor bør en primært lage nye navn (nye begrep) når en føler seg sikker på at de eksisterende er utilstrekkelige.

Metaforer følger ofte med lån av teori, modeller eller metoder fra andre fag. "System", "organisme", "anatomi" og "økologi" er eksempler på biologiske begrep som ofte tjener som metaforer innenfor samfunnsvitenskapene. Kanskje er det uproblematisk, kanskje kan det gi nye ideer gjennom utforskning av biologiens originale anvendelse, men kanskje bærer det med seg en forutsigelighet eller sammenheng som ikke er adekvat?

9. Enden er nær

Som mannen sa til kjerringa, eller kanskje var det omvendt, så er det enden det kommer an på. Det er her trådene skal samles, dramaet avklares, heltene hylles og skurkene får sitt pass påskrevet. Hva er det vi har funnet ut, og hvorfor skulle noen være interessert i det?

Det finnes visse konvensjoner for konklusjons-/avslutningsdelen av en artikkel:

- normalt introduseres det ikke ny empiri eller nye fakta
- normalt introduseres det ikke nye begreper eller teorier.

Kortene er kastet når vi har kommet så langt, nå gjelder det bare å få kabalen til å gå opp. (Da blir det i det minste godt vær i morgen!)

Konvensjoner kan alltid strekkes og tøyes, men i dette tilfellet er det som regel ingen god ide. Å introdusere ny empiri bør være unødvendig. Vi kan imidlertid introdusere ny teori dersom plottet vårt er å vise utilstrekkeligheten ved de teorier som vanligvis brukes og å introdusere en ny eller uvanlig (i vår sammenheng) teori.

Hovedutfordringen vår er likevel å være tydelig: Jeg/vi fant at, har vist at eller har kommet fram til at (fyll inn med det som passer). Nå må forbeholdene falle og omtrentlighetene forsvinne til fordel for det nakne faktum (eller hva det nå var). Vi må ta sats, ta sjansen, si det som det var og stå for det vi sier.

Kanskje tar vi feil. Kanskje er vi på jordet. Kanskje har vi misforstått både dette og hint. Men leseren er ikke interesserte i forbeholdenes fikenblad. Mener vi noe, eller mener vi ikke noe? Står vi for noe, eller? Her møter vi ubehaget med å stå fram med våre nyplukkede hestehov og kanskje bli møtt med hoderysten, skadefro flir og det som verre er.

Fristelsen til å dekke seg (til) bak forbehold og uklarheter er stor. Det er risikofylt å være tydelig. Samtidig gir forskersamfunnet belønning til de som tar sjansen. Selv de som bedømmes til å være på jordet, oppfattes ofte likevel som nyttige. De hjelper andre til å se tydeligere, til å skape motforestillinger, til å videreutvikle kritiske resonnement. Det er de uklare, forbeholdne som blir straffet - med likegyldighet. Likegyldighet er forskersamfunnets strengeste straff, fordømmelsen til å bli glemt, ikke kritikken!

Har vi satt nye navn på ting, skal det framheves. Har vi funnet huller i en akseptert teoribygging, så skal det understrekes. Har vi oppdaget et nytt fenomen, så må vi si fra om det.²⁵

Artikkelen skal utgjøre en helhet som er vakker - ut fra et eller annet faglig-estetisk prinsipp. Avslutningen spiller en sentral rolle i denne vurderingen fordi det er her vi eventuelt greier å demonstrere at vi har lagt puslespillet, at vi har fullført byggverket, eller hvilken metafor du måtte foretrekke. Det er her trådene samles. I avslutningen bør vi vise at de teorier, begrep og data vi har plaget leseren med, faktisk var nødvendige for å komme fram til det vi kom fram til. Det betyr ikke at vi behøver å referere tilbake til alle teorier, begrep og data i artikkelen. Men det bør være tilstrekkelig med referanser bakover til at det skaper en rimelig følelse av å ha lest en sammenhengende historie.

En mulig strategi for å oppnå dette er å minne leseren om hva som var artikkelens problemstilling, hvordan denne er presisert teoretisk og hva våre data i hovedtrekk sier om denne problemstillingen. Uansett er det viktig å trekke tråder bakover til artikkelens begynnelse.

La det stå til!

10. Liten ekskurs om teoretiske artikler

Hovedfokus i dette notatet har vært den empiriske artikkelen, dvs. den type artikkel som utnytter og analyserer en eller annen form for innsamlet eller tilgjengelig datamateriale. Av og til skriver vi andre typer av artikler som krever til dels andre grep og andre framstillingsstrategier. I denne sammenhengen vil jeg likevel understreke at det kan være mange likhetspunkter, først og fremst i det som har med behovet for god komposisjon å gjøre. Også den teoretiske artikkelen må ha en fortellerstruktur, og den behøver ikke nødvendigvis være så annerledes.

Det finnes flere varianter av hva som kan kalles en teoretisk artikkel og som jeg her vil avgrense negativt til å være en artikkel som ikke bygger på direkte analyse av et avgrenset empirisk materiale. Jeg skal ganske kort kommentere fire varianter:

- Essayet
- Litteraturoversikten
- Den teoriutviklende artikkelen
- Sammenbindingsartikkelen.

Essayet er kjennetegnet ved å ha en relativt åpen og litt slentrende fortellerform, gjerne med en mer uforpliktende bruk av referanser enn de andre artiklene. Den formen er gjerne tilpasset et litt spesielt formål. Som

²⁵ De fleste av oss er oppflasket med "Den som opphøyer seg selv, skal fornedres. Den som fornedrer seg selv, skal opphøyes" (etter hukommelsen). I denne sammenheng er det viktig å understreke at det ikke er vi selv, men funnene våre som skal framheves. Det er ikke vi som er flinke, det er barna våre som er så strålende. Og selv i Jante er det lov å skryte av barna sine.

regel er essayet skrevet for et noe bredere publikum enn den spesialiserte fagartikkelen, og den har ofte enten et kritisk-polemisk anliggende eller den representerer et forsøk på å overskride egen fagspesialitet.

Essayets komposisjon er derfor som regel langt mindre stram enn den empiriske artikkelen, og framfor alt finner vi ikke noe skille mellom teori, metode og empiri. Som det ligger i navnet, er den et forsøk på et eller annet. Følgelig er frihetsgradene store, og det er egentlig meningsløst å gi en mer detaljert oppskrift.

Litteraturoversikten, state-of-the-art artikkelen eller hva vi nå velger å kalle det, er et artikkelformat som sikter mot å oppsummere tilgjengelig forskning innenfor et avgrenset område. I sin enkleste form er dette et encyclopedisk skriftstykk, den annoterte bibliografien, som rett og slett ramser opp hva som er tilgjengelig og hva dette sier. Som oppslagsverk er bibliografien et nyttig hjelpemiddel, men som artikkel er dette å regne som uleselig fordi fortellerstrukturen er atomisert.

Kunsten å lage en god litteraturoversikt er følgelig ikke å tilstrebe en mest mulig komplett review, men å gi den mening. Med andre ord trenger også denne typen artikkel et plott, en fortelling. På et abstrakt plan kan vi skille mellom minst tre slike typer av fortellinger. Den ene er en klassifikasjonsfortelling der poenget ligger i hvordan vi grupperer forskningen. Det kan vi gjøre etter tema, etter type teoretisk tilnærming, etter fag, osv., osv. Den andre er det-trengs-mer-forskning fortellingen der hovedpoenget enten er at det gjort forholdsvis lite eller at det som er gjort, ikke er godt nok. Den tredje og mest krevende er syntesefortellingen der vi forener elementer av tilgjengelig forskning til en større helhet. I dette tilfellet kan vi bruke litteraturoversikten til å utvikle poenger som ikke på noen opplagt måte lå i den eksisterende forskningen på forhånd.

Med syntesefortellingen er vi egentlig over i min tredje kategori, nemlig den teoriutviklende, ikke-empiriske artikkelen. Mens den syntetiserende litteraturoversikten pretenderer å gi oversikt også, behøver det ikke være tilfelle for den teoriutviklende artikkelen. Her er poenget i første rekke å utvikle et begrep, en teori eller en modell på basis av tilgjengelige begreper, teorier og/eller modeller.

Det er grunn til å understreke at de fleste forsøk på å lansere nye begreper, teorier eller modeller mislykkes i den forstand at leserne glemmer dem nesten før de er ferdige med å lese artikkelen. Husk at det er mange slike forsøk, og de fleste lesere er derfor meget kritiske i forhold til å innlemme nye tilnærminger i sitt verktøykasse. Ofte er det gåtefullt hvorfor noen lykkes, siden selv meget etablerte og berømte teoretikere kan ha store problemer med å finne publikum eller – riktigere – brukere for nye ideer. Begreps- og teoriutvikling er definitivt en risikosport, selv om det kan være morsomt å prøve seg.

Rasjonelt sett²⁶ er det to opplagte grunner til at nye teorier eller begreper finner brukere. Den ene er at man kan vise at andre teorier eller begreper har

²⁶ Dette er selvsagt ment som et forbehold!

så alvorlige svakheter at de ikke kan (bør) brukes, eventuelt at det helt mangler egnede teorier og begreper på et spesialområde. En slik antakelse inviterer til bruk av en kritisk fortellerform.

Den andre grunnen er at den nye teorien eller det nye begrepet åpner opp for nye og spennende betraktningsmåter som i sin tur leder fram til nye muligheter for andre forskere. I så fall velger vi en fortellerform som egner seg for å framheve disse mulighetene, for eksempel ved å legge vekt på å vise hvordan vårt bidrag åpner opp en ny forskningsmessig dagsorden eller annen form for forskermoro. Forskere er egentlig enkle mennesker som vil ha det gøy, utfordringen ligger i å overbevise dem om at vi representerer framtidig underholdning – for ikke å si underhold.

Sammenlegningsartikkelen er et hybrid av de tre andre formene, eller kanskje helst en bastard. Den forekommer som element i avhandlinger som består av et knippe artikler med mer eller mindre god sammenheng med hverandre. Sammenlegningsartikkelens oppgave er enkelt sett å få dette til å se ut som en meningsfylt helhet som lar seg sammenlikne med noe monografiaktig. Det innebærer som regel tre hovedutfordringer:

1. Å klargjøre en felles agenda for artiklene, helst med påvisning av indre sammenheng mellom dem.
2. Å kompensere for svakheten ved artikkelformatet, sammenliknet med monografien. Det innebærer som regel et behov for å si noe mer omfattende om teoretiske tilnærminger og eksisterende forskning og for en mer inngående drøfting av metodegrunnlaget for artiklene.
3. Å lage en form for syntese av artiklene i retning av en samlende konklusjon.

Vanskeligheten med å skrive en god sammenlegningsartikkel er som regel ikke å håndtere disse tre utfordringene. Den består i å håndtere de tre utfordringene på en slik måte at resultatet i rimelig grad blir leselig.

Den som setter seg ned og leser en bunke med slike sammenlegningsartikler, vil umiddelbart bli slått av en ting: lengden. Sammenlegningsartiklene er ofte lange, av og til uhorvelig lange – så lange at det nesten er meningsløst å kalle det artikkel. Årsaken i det ligger selvsagt i kompensasjonslogikken som ligger bak sammenleggingsartikkelen – vi skal plutselig prøve å få en artikkelsamling til å se ut som en monografi. Vi skal vise at vi har lest og tenkt og gjort minst like mye som de som boltrer seg i 500-600 sider eller mer.

Poenget med sammenlegningsartikkelen er imidlertid ikke å vise at vi kan skrive langt, men at vi kan gi leseren av vår artikkelsamling en assistanse i å fortolke og forstå de øvrige artiklene. Større vekt på brukervennlighet er følgelig en nøkkel til å lage bedre sammenleggingsartikler, ikke minst fordi det er vanskelig å lage vakre og morsomme bastarder. Sammenlegningsartikkelen har en komplisert fortellerstruktur fordi den har en komplisert funksjon. Dermed kan den også lett bli komplisert å lese.

Løsningen de fleste velger er å skrive den i form av en litteraturstudie som kombineres med et teoriutviklende siktemål. Det betyr en struktur som starter med en redegjørelse for avhandlingens relevans, som fortsetter med en

drøfting av relevante teoretiske tilnærminger og hvordan de er brukt eller ikke brukt i artiklene, for til slutt å presentere og sammenfatte resultatene i artiklene i form av noen begreper eller et bredere teoretisk resonnement.

Problemet med dette er metoderedegjørelsen som lett kan falle ut. Det er ikke alltid noe problem. Artiklene kan ha en metoderedegjørelse som er tilstrekkelig, noe de ideelt sett skal ha, eventuelt slik at det er tilstrekkelig med utfyllende informasjon i et vedlegg. Problemet oppstår helst innenfor fag der sammenlegningsavhandlinger er uvanlig og/eller det er tradisjon for en type metoderedegjørelse og drøfting som egentlig krever et monografiformat. Også da kan vedlegget fortsatt være en løsning, men det kan også tenkes at den metodiske refleksjonen kan bygges inn i eller kombineres med den teoretiske.

I verste fall overlever man nok i de fleste tilfeller med en sammenlegningsartikkel som har et litt komplisert eller uestetisk fortellerstruktur. Man kan kritiseres for dette, men det er i seg selv dårlig argument for å avvise avhandlingen.

11. Valg av tidsskrift og andre trivialiteter

11.1. Noen som passer for meg?

Det er lurt å bestemme seg for hvilket tidsskrift en skriver for, tidlig i prosessen. Forskjellige tidsskrift har ulike formatkrav, ulike lesergrupper og ulike tradisjoner. Valg av tidsskrift har derfor en viss betydning - i hvert fall for de mer formmessige aspektene ved artikkelen. Mest radikalt av alt er selvsagt hvilket språk vi må bruke (norsk, engelsk eller hva vi nå behersker).

I utgangspunktet er det mye å velge i. Tallet på tidsskrift er meget stort og det vokser. Vi trenger følgelig å klassifisere litt:

- Vi kan skille mellom disiplintidsskrift og tema-/områdetidsskrift. Valget her handler gjerne om ønsket lesergruppe.
- Vi har et hierarkisk skille mellom "gode" og "ikke fullt så gode" tidsskrift. Det brutale målet her er avvisningsraten. Tidsskrift med høy avvisningsrate er vanskeligere å komme inn i, men desto mer ærerikt om man lykkes.
- Det kan også være et poeng med et mer idiosynkratisk skille mellom tidsskrift en (eller noen i eget fagmiljø) kjenner, versus de man ikke kjenner så godt. Kjennskap her betyr evne til å forutse hva tidsskriftet liker og ikke liker og er følgelig vanligvis å regne som en fordel.

Normalt vil vi altså velge tidsskrift som vi tror passer oss i faglig og metodisk tilnærming, og som vi tror vi kan greie å komme inn i.

Når vi har valgt tidsskrift, legger vi oss på minne følgende:

- Hva er passende artikkellengde? Mange tidsskrift opererer med en maksimumsgrense på antall ord. Her er det liten fleksibilitet.
- Hva slags referansesystem brukes? Det står gjerne en beskrivelse av dette på tredje omslagside eller et annet sted, les og følg instruksene - like godt først som sist.

- Har tidsskriftet bestemte tradisjoner eller konvensjoner, for eksempel i form av kanonisk litteratur? I så fall bør artikkelen kommunisere med disse.
- Kjenner vi noen som har fått trykt artikler der før? Lær av deres erfaringer!

Tilbakemeldingen fra tidsskriftet kan ta til dels meget lang tid, og den kan være ubehagelig. Konsulentuttalelsene kan være svært negative, og de kan oppleves som sårende, urettferdige, misforståtte, osv. Blir artikkelen avvist, er det likevel mulig å prøve andre tidsskrift - muligens etter å ha forbedret manuset noe. Kanskje var det noe å lære av de ubehagelige kommentarene likevel? Uansett er det ingen skam å bli avvist! Mange tidsskrift avviser mellom 50 og 80 prosent av innsendte manuskript, så du vil være i godt selskap. De eneste som aldri blir refusert, er de som ikke skriver.

Kanskje slipper du gjennom nåløyet, med beskjed om at artikkelen blir trykt under forutsetning av visse revisjoner. Da skal du være fornøyd, selv om det kan være tale om mye arbeid og at du må gi slipp på noen yndlingspoenger. Når det kommer til stykke, så blir artikler vanligvis bedre av å bli revidert på denne måten.

Det er lite lurt å gå i polemikk med redaktørene, selv om du er uenig i kommentarene. I siste instans bestemmer redaktørene, og det vet de. Så du har ingenting annet å hente enn at du blir oppfattet som vanskelig. På den annen side er sjelden slik at alle kommentarer må tas til følge helt og holdent. Ofte er det slik at det faktisk var uklart formulert det poenget som konsulentene har vært kritiske til og som du mener de har misforstått. Da kan poenget beholdes, selv om konsulentene mener det skulle ut, men bare dersom du greier å forklare det på en bedre måte.

Skuffelser og frustrasjoner blir det alltid. Jeg anbefaler sterkt Terje Vigen metoden: "Han sturet en dag, ja kan hende to, så rystet han sorgen av".

11.2. Hva skal barnet hete?

En god tittel er en god begynnelse. Men hva er en god tittel? Hvordan lager vi det? - Det finnes malerier med betegnelsen "Uten tittel", men jeg kan ikke huske å ha vært borti noen artikler med en slik overskrift. I en viss tysk tradisjon går man langt i den andre veien med å lage innfløyte titler som "Et forsøk på en kort innføring i problemene knyttet til innkretsningen av enkelte aspekter ved den senborgerlige resepsjonen av islandske ættesagaer, i lys av Pierre Bourdieus habitusbegrep".

Idealet er det korte, kontante, presise og dekkende. Titler skal helst uttrykke hovedproblemstillingen i telegramstil. Etter min oppfatning er dette det mest sentrale kriteriet. Utover det er det fint om vi kan ha det litt moro. Tenk at vi er på jakt etter en tittel som skal handle om endringer i den norske offentlighetens oppfatninger om vindkraft. Vi starter med arbeidstittelen omtrent slik: "Endringer i den norske offentlighetens oppfatninger om vindkraft". Det er ikke noe dårlig forslag, for det er en ganske presis

gjengivelse av hovedproblemstillingen. Likevel er vi ikke helt fornøyd fordi den er litt tung i sessen. Hva er alternativene?

Bokstavrim brukes ofte for å sprite opp sakene. "For vær og vind? Oppfatninger om vindkraft i Norge" er kanskje litt mer snertent, også fordi vi har introdusert en mulig hypotese om mangel på drive i utviklingen av vindkraft. Alternativt "Storm eller stille? Oppfatninger om vindkraft i Norge". Her er mange muligheter.

Vi kan også leke med litterære assosiasjoner, for eksempel "For alle vinder. Oppfatninger om vindkraft i Norge" eller "Rett som ørnen flyver ... Oppfatninger om vindkraft i Norge". Mulighetene er fortsatt legio.

Det er også mulig å tilstrebe titler som uttrykker både funn og problemstilling, i dette tilfellet for eksempel "Fra løsning til problem. Oppfatninger om vindkraft og miljø i Norge".

Tittelproblemet gjelder ikke bare hovedoverskriften, men også underoverskrifter. Vi kan selvsagt dekke oss bak en sekvens av generiske overskrifter: 1. Innledning, 2. Teori, 3. Metode, 4. Empiri, 5. Analyse, 6. Konklusjon, men da skaper vi ikke akkurat forventninger om spenstig tenkning! De fleste kan med fordel slå seg mer løs!

11.4. Språket

Det norske språk har en begrenset leserkrets, noe som gjenspeiles i det beskjedne antallet norsk-språklige tidsskrift. Selvsagt er det likevel ikke noe galt i å publisere artikler i slike tidsskrifter, på ingen måten, men det er mange fordeler ved (også!) å publisere internasjonalt. Og internasjonalt betyr i de fleste tilfeller at artikkelen må skrives på engelsk.

Valg av tidsskrift er som regel samtidig valg av språk, samtidig som det er klart at våre antakelser om våre språklige ferdigheter virker inn på valg av tidsskrift. Dersom vårt siste minne om engelsk skriftlig er mange røde streker fra videregående, kan det å skrive på engelsk virke angstskapende og hemmende.

Tilsynelatende kan vi omgå dette problemet ved å skrive på norsk og så få det oversatt. Mange har imidlertid brent seg på dette fordi fagspråket ofte er så spesialisert at en som er meget god i engelsk, oversetter feil og frambringer en tekst som er meningsløs. Oversettelse forutsetter derfor tilgang på oversetter som kan den aktuelle faglige dialekten, og slike oversettere er vanskelige å finne. Derfor er vi ofte henvist til å stotre i vei.

Ulempene ved å skrive på et fremmed språk, relativt til å skrive på norsk, er opplagte. Vi har et mer begrenset ordforråd, vi gjør oftere grammatiske og ordmessige feil, og skrivingen går langsommere. På den annen side er vi ikke alene om disse ulempene. Det er mange andre også som må stotre på engelsk som fremmedspråk. Dessuten er fagtekster ikke alltid så avanserte, språklig sett. Begrensede ferdigheter kan dessuten bety at vi skriver både kortere og klarere, og det er jo faktisk en fordel!

Slik jeg ser det, er vi i en del sammenhenger nødt til å skrive på engelsk for å nå ut og finne et publikum. Da må vi bare gjøre det beste ut av det.

Hvordan vi gjør det, vil avhenge av egne ferdigheter og mulighetene for å få hjelp. Her finnes det egentlig ingen triks eller snarveier, dette er et spørsmål om erfaring. Men som i så mange andre tilfeller kan det være lurt å lære av hvordan naboen gjør det.

Noen vil hovedsaklig skrive på norsk og gjøre det godt allikevel, akademisk sett. Vi har også nasjonale formidlingsoppgaver som kan gjøre det naturlig å velge morsmålet i de fleste tilfeller. Men det er vanskeligere å spesialisere seg dypt, uten å publisere internasjonalt. I den mening er ikke valg av språk bare et valg av språk. Det har utvilsom forskningsstrategisk betydning også.

Betyr internasjonal publisering at alle skriver den samme engelsken? Eller burde det være slik at alt ser ut som om det er forfattet av en innfødt? Med en viss forsiktighet vil jeg argumentere for at man kan leve med en viss dialekt, også på engelsk fagspråk. For det er faktisk en form for indirekte situering av de kunnskapspåstandene som vi kommer med i artikkelen. Normalt vil vi ikke se på det som likegyldig om den som skriver om norske forhold er norsk eller utenlandsk. Slik sett kan det å skrive et engelsk som har visse "norwengliske" trekk, betraktes som en form for tilhørighetsmarkering. Teksten er faktisk laget av en norsk forsker. Det betyr ikke at det er ok å bryte grammatiske regler, men at den språklige estetikken kan tillates visse særtrekk for eksempel når det gjelder ordstilling og setningsoppbygning. Men her har tidsskriftene også noe de vil ha sagt!

11.4. Referansesystemer

Påstander i artikler skal normalt dokumenteres gjennom henvisning til bøker, artikler, dokumenter, datamateriale m.m. Tidsskrifter har gjerne formelle og uformelle regler for hvordan dette skal gjøres. Noen ønsker alle referanser i form av fot- eller sluttnoter, andre forutsetter henvisninger i teksten (Gud 0000) og atter andre er åpne for kombinasjoner. For å finne ut av dette, er det lurt å sjekke. Dels står det slike ting i orienteringen for forfattere som gjerne finnes både på 2 og/eller 3 omslagside og på nettsiden til tidsskriftet. Dels lærer vi ved å se på artiklene som har vært trykt der.

Det lønner seg å være nøye med henvisninger alt fra starten. For eksempel krever de fleste tidsskrift at det gis sidehenvisning, ikke bare ved direkte sitat, men også når vi oppgir artikler i bøker og tidsskriftartikler. Skriv slikt med en gang, det sparer mye letarbeid senere.

Det kan også være et poeng å utvikle en form for system for hvordan du refererer til eget datamateriale. Historikerne har velutviklede konvensjoner for fotnoting som andre gjerne kan kopiere - finn et historisk tidsskrift og se. Sosiologer gir gjerne informantene fiktive navn som brukes som referanse, men det er også mulig å lage en tekst av intervjuene og referere til den eller dem.

11.5. Skyldigheter

Vi skriver sjelden en artikkel helt alene, selv om artikkelen bare har en forfatter. I prosessen får vi ofte (og bør få!) mer og mindre hjelpsomme kommentarer fra kolleger og konsulenter. Vanlig høflighet tilsier at vi takker dem i en fotnote, normalt den første.

Slike takksigelser har imidlertid en litt annen side, for de forteller også om hva slags "venner" vi har. Men vær forsiktig med namedropping.

11.6. Skrive sammen?

Det blir stadig mer vanlig at man går sammen to eller flere for å skrive en artikkel. Normalt er det en stor fordel fordi det er morsommere og mer utbytterikt å skrive sammen. Vi skriver gjerne sammen med kolleger som enten har komplementære ferdigheter i forhold til våre (de kan andre fag, andre felt, kan mer teori, har andre ideer, er mer erfarne, o.l.) eller som har råderett over data som står til våre data eller våre teorier eller begge deler.

Når en skriver sammen, er det noen ting man like godt kan avklare først som sist:

- forfatterrekkefølge. Er alle hovedforfattere og likestilt, eller er det forskjeller som skal markeres ved at man fraviker den alfabetiske rekkefølgen som vanligvis brukes ved likestilt forfatterskap?
- arbeidsdeling: Hvem forventes å gjøre hva?
- tempoplan: Når skal det skrives, når skal det bli ferdig?

I vurderingssammenhenger kan det bli stilt spørsmålsteget om hvem som har gjort hva. Derfor kan det være lurt å lage en skriftlig redegjørelse om dette.

Det finnes grovt sett to modeller for hvordan en organiserer arbeidet med å skrive sammen, tandemmodellen og stafettmodellen. I rendyrket form innebærer tandemmodellen et løpende samarbeid med mye diskusjoner der man skriver sammen mer eller mindre samtidig. Stafettmodellen innebærer derimot at man bytter på å skrive og lar selve teksten være diskusjonsforum. Begge modellene kan fungere utmerket, og det finnes dessuten blandingsformer. Men det kan være lurt å avklare forventningene om hvilken modell som en tenker å ha i bunnen av samarbeidet.

Samarbeid behøver ikke være idyllisk, og litt krangel hører med. Blir det for heftig, bør en kanskje prøve med mekling før en tar ut separasjon. Husk at å skrive sammen forutsetter en viss toleranse for ulike stiler og måter å gjøre ting på, selv om sluttproduktet helst bør framstå med en rimelig grad av homogenitet!

12. Lykken er en ferdig artikkel ...

Hva gjør vi så den deilige dagen da vi finner tidsskriftet med vår nytrykte artikkel i posthylla?-

Sannsynligvis har det gått så lang tid siden vi sendte første manusutgave til tidsskriftet at vi nesten har glemt hele greia. Men det er lov å skryte og vise fram barnet. (Og, NB!, husk at det skal registreres i FORSKDOK). Kanskje vil

du sende særtrykk til faglige venner som kan ha glede og nytte av artikkelen, eller som i hvert fall vil glede seg på dine vegne.

Det vi ønsker oss, er selvsagt at artikkelen blir brukt - at den blir lest av andre, referert til, kommentert og kanskje videreført. Slik sett kan det være lurt å hjelpe til litt, ved å gjøre andre oppmerksomme på at artikkelen finnes.

De fleste artikler blir glemt, det er den brutale virkeligheten. Slik sett er det viktig å lære hele tiden. Hva synes andre om det vi skriver, hvordan kan vi greie å forske og skrive på en slik måte at produktene våre får betydning? Det er en tung, men viktig utfordring.